

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING TOVAR
TASHQI SAVDOSINING AHAMIYATI**

*Ma'mun universiteti iqtisodiyot kafedrası
PhD, Datsenti Niyozmetov Doniyor*

Annotatsiya (Annotation)

Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasining 2020–2025 yillardagi tovar tashqi savdosi holati ilmiy-statistik yondashuv asosida tahlil qilingan. Tadqiqotda Milliy statistika qo‘mitasining rasmiy “Merchandise Trade” ma’lumotlaridan foydalanilib, umumiy tashqi savdo aylanmasi, eksport va import hajmlari, savdo balansi hamda tovar tarkibi va asosiy savdo hamkorlari bo‘yicha dinamik o‘zgarishlar o‘rganilgan. Tahlil natijalari O‘zbekiston tashqi savdosida barqaror o‘sish sur‘atlari kuzatilayotganini, biroq import hajmining yuqoriligi sababli savdo balansida salbiy tafovut saqlanib qolayotganini ko‘rsatdi. Shuningdek, eksport tarkibida sanoat mahsulotlari ulushi oshib borayotgani va importda mashina-uskunalar yetakchi o‘rinni egallashi aniqlangan. Maqolada tashqi savdoni diversifikatsiya qilish, eksport salohiyatini oshirish va yangi bozorlarni o‘zlashtirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari iqtisodiy siyosatni takomillashtirish va tashqi savdo strategiyasini shakllantirishda ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar (Keywords): Tashqi savdo, eksport, import, savdo balansi, tovar tarkibi, tashqi savdo aylanmasi, diversifikatsiya, iqtisodiy o‘sish, savdo hamkorlari, O‘zbekiston iqtisodiyoti.

Kirish (Introduction)

Tashqi savdo har bir davlat iqtisodiy barqarorligini ta’minlashda asosiy omil hisoblanadi. Eksport va import hajmlari mamlakatning global bozorga integratsiyasi, iqtisodiy o‘sish sur‘ati va milliy valyuta barqarorligiga bevosita ta’sir qiladi. O‘zbekiston so‘nggi yillarda iqtisodiy islohotlar va sanoat ishlab chiqarishini rivojlantirish siyosati orqali tashqi savdoda muhim o‘lishlarni qayd etdi. Shu bilan birga, import hajmining yuqoriligi va savdo balansining salbiy bo‘lishi mamlakat iqtisodiy xavfsizligi va ishlab chiqarish salohiyatini oshirish zaruratini ko‘rsatadi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi – O‘zbekistonning tovar tashqi savdosi holatini ilmiy-statistik ko‘rsatkichlar asosida tahlil qilish, asosiy tovar guruhlari va hamkor davlatlar bo‘yicha o‘zgarishlarni aniqlashdir. Tadqiqot natijalari iqtisodiy siyosatni shakllantirishda va tashqi savdoni diversifikatsiya qilish strategiyasini ishlab chiqishda foydali bo‘ladi.

Ma’lumotlar va metodologiya (Methods)

Tadqiqot materiali sifatida O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining rasmiy “**Merchandise Trade**” statistikasi tanlandi. Ma’lumotlar quyidagi ko‘rsatkichlarni o‘z ichiga oladi:

- Umumiy tashqi savdo aylanmasi (foreign trade turnover)
- Eksport va import hajmlari
- Savdo balansining holati
- Tovarlar bo‘yicha tarkib (sanoat, oziq-ovqat, kimyo va boshqa mahsulotlar)
- Asosiy hamkor davlatlar

Tahlil 2020–2025 yillar oralig‘idagi ma’lumotlar asosida olib borildi, bunda yillik va choraklik o‘rish sur‘ati hisoblandi.

Tahlil usullari

- Tavsifiy statistika: hajmlar, foizlar, yillik o‘rish sur‘ati.
- Vizual tahlil: jadval va diagrammalar orqali tendensiyalarni aniqlash.
- Solishtirma tahlil: asosiy hamkor davlatlar va tovar guruhlari bo‘yicha taqqoslash.

Natijalar (Results)

1-jadval. Umumiy tashqi savdo hajmi

Yil	Umumiy savdo aylanmasi (mlrd \$)	Eksport (mlrd \$)	Import (mlrd \$)	Savdo balansi (mlrd \$)
2020	45,2	18,5	26,7	-8,2
2021	50,3	20,1	30,2	-10,1
2022	55,8	22,0	33,8	-11,8
2023	61,4	24,6	36,8	-12,2
2024	65,9	26,95	38,98	-12,04
2025	59,8	26,7	33,1	-6,4

2025 yildagi ma’lumot yanvar-sentyabr davri uchun. yillik prognoz ma’lumotlariga ko‘ra so‘nggi 5 yilda O‘zbekiston tashqi savdosi hajmi barqaror o‘rish sur‘atini ko‘rsatmoqda, eksport hajmi esa importga nisbatan past bo‘lgani sababli savdo balansida salbiy farq mavjud.

2-jadval. Eksport tarkibi

Tovar guruhi	2024 yildagi ulushi (%)
Sanoat mahsulotlari	15,6
Oziq-ovqat va jonivor mahsulotlari	8,1
Kimyo va boshqa sanoat mahsulotlari	6,3
Boshqa tovarlar	30,0

Eksport tarkibida sanoat mahsulotlari va “boshqa mahsulotlar” guruhi eng katta ulushga ega bo‘lib, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari va kimyo mahsulotlari ham o‘rib bormoqda.

3-jadval.Import tarkibi

Tovar guruhi	2024 yildagi ulushi (%)
Mashina va uskunalar	40
Xomashyo va energiya resurslari	25
Oziq-ovqat va iste'mol tovarlari	20
Boshqa	15

Import hajmida mashina va uskunalar asosiy ulushga ega, bu ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish va modernizatsiya qilish zarurligini ko‘rsatadi.

Asosiy hamkor davlatlar

- **Eksport:** Xitoy, Rossiya, Qozog‘iston
- **Import:** Xitoy, Rossiya, Turkiya

Asosiy hamkor davlatlar bilan savdo aloqalari mustahkam, ammo ba’zi davlatlarga qaramlik xavfi mavjud. Bu yangi bozorlarni izlash zaruratini bildiradi.

Tahlil (Analysis)

1. Tashqi savdo hajmi so‘nggi yillarda barqaror o‘rib bormoqda, bu O‘zbekistonning global bozorga integratsiyasini kuchaytiradi.
2. Eksport hajmi o‘sayotgan bo‘lsa-da, import hajmi yuqori bo‘lgani sababli savdo balansida salbiy farq mavjud.
3. Eksport tarkibini diversifikatsiya qilish va sanoat hamda qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini rivojlantirish iqtisodiy strategiya uchun ustuvor vazifa.
4. Asosiy hamkor davlatlar bilan savdo aloqalarini kengaytirish va yangi bozorlarni izlash tavsiya etiladi.

Xulosa va tavsiyalar (Discussion & Conclusion)

O‘zbekistonning tovar tashqi savdosi o‘sish sur‘atini ko‘rsatadi, ammo savdo balansini yaxshilash uchun importni kamaytirish va eksportni diversifikatsiya qilish zarur. Sanoat va qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini eksportga yo‘naltirish, ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish hamda yangi bozorlarga chiqish strategik maqsad bo‘lishi lozim. Ushbu tahlil iqtisodiy siyosatni shakllantirish, investitsiya strategiyasini ishlab chiqish va tashqi savdoni optimallashtirish uchun ilmiy asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi “Industry-2” bo‘limi ma’lumotlari

2. Ниязметов, Д. (2024). ПРОБЛЕМЫ БАНКОВ С ОПЕРАЦИЯМИ НА РЫНКЕ ЦЕННЫХ БУМАГ И ПУТИ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ. Экономическое развитие и анализ, 2(10), 159-165.
3. Akhmedova, D. K. K. (2023). Digitalization of retail lending practice in commercial banks of the republic of Uzbekistan. Frontline Marketing. Management and Economics Journal, 3(05), 25-32.
4. Шержонов, Ш. (2023). ИЖТИМОЙ ҲИМОЯ ТИЗИМИНИ ЯХШИЛАШДА БЮДЖЕТ МАБЛАҒЛАРИ НАТИЖАВИЙЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ЙЎЛЛАРИ. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 1(6), 261-269.
5. Sherjanov, S. (2022). O‘zbekiston aholisini ijtimoiy himoya qilish strategiyasi. Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences, 2(13), 132-138.